

Çocuk İhmali ve İstismarının Türkiye’de Yapılan Araştırmalara Yansıması: Bir Literatür İncelemesi

Reflection of Child Neglect and Abuse to Researches In Turkey: A Literature Review

(Araştırma)

Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2017, 4(2), 13–24

Elif BAKIR¹, Sevgisun KAPUCU¹

¹Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Ankara, Türkiye

Geliş Tarihi: 29 Aralık 2016

Kabul Tarihi: 21 Mart 2017

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de yapılmış çocuk ihmali ve istismarı konusunu ele alan araştırmaların incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı olarak planlanan bu çalışmada genel tarama modellerinden tekil tarama yöntemi ve doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Taramalar, Ekim 2016 tarihinde ulusal veri tabanlarından Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri, Türk Medline ve Ulakbim Dergipark veri tabanlarında “çocuk istismarı, çocuk ihmali, fiziksel istismar, fiziksel ihmâl, cinsel istismar, cinsel ihmâl, duygusal istismar, duygusal ihmâl, Türkiye anahtar kelimeleri ile Türkçe ve İngilizce olarak taranmıştır.

Bulgular: Çalışmaya 128 araştırma makalesi dahil edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda en fazla araştırmanın (%93.75) son 10 yıl içinde yapıldığı, araştırmaların %63.28’inin tanımlayıcı tipte olduğu, %72.66’sının sağlık profesyonelleri tarafından, %6.25’inin multidisipliner ekip üyeleri tarafından yapıldığı; sağlık profesyonelleri tarafından yapılan araştırmaların %86.02’sinin hekimler tarafından, %11.83’ünün hemşireler tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Araştırmaların %45.31’inde genel çocuk ihmali ve istismarının birlikte çalışıldığı, örneklem grubunda %60.93 oranında çocuk ve ergenlerin yer aldığı belirlenmiştir.

Sonuç: Ülkemizde çocuk ihmali ve istismarına ilişkin yapılan araştırmaların sayısında artış görülmüştür. Ancak bu alanda yapılan araştırmaların çoğunluğunun kanıt düzeyinin düşük olduğuna ve hemşirelerin konuya ilişkin yapacakları araştırmaların sayısının ve niteliğinin artmasının önemine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, çocuk ihmali, çocuk istismarı, hemşirelik

ABSTRACT

Aim: The aim of this study was to review the research articles about child neglect and abuse in Turkey.

İletişim : elif.gokduman@hotmail.com

Material and Methods: In this descriptive study, single screening method among general screening models and document review technique were used. Literature search was conducted in national databases including Hacettepe University Libraries, Turkish Medline and Ulakbim Dergipark in October 2016, with the keywords of “child abuse, child neglect, physical abuse, physical neglect, sexual abuse, sexual neglect, emotional abuse, emotional neglect, Turkey” among Turkish and English articles.

Results: Of the research articles, 128 were included in the study. At the end of the review; it was found that most of the research (93.75%) were conducted in the last 10 years, 63.28% of the studies were descriptive, 72.66% of them were conducted by health professionals (physicians %86.02, nurses %11.83), 6.25% of them were conducted by multidisciplinary team members; among research conducted by healthcare professionals, 86.02% were carried out by physicians and 11.83% were carried out by nurses. Child neglect and abuse were studied together in 45.31% of the studies, children and adolescents took place in the population of 60.93% of the studies.

Conclusion: There is an increase in the number of research related to child neglect and abuse in our country. However, the majority of research in this field have low evidence level and it is important for nurses to conduct more research with higher evidence level.

Key Words: Child, child abuse, child neglect, nursing

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü’ne (DSÖ) göre çocuk ihmali ve istismarı; 18 yaşın altındaki çocukların sağlığını, sağ kalımını, gelişimini veya ilişkilerdeki güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen fiziksel/duygusal/cinsel istismar, ihmal ve diğer sömür türleriyle sonuçlanan kötü davranışlardır¹.

Dünya Sağlık Örgütü’nün yaptığı bildirimlere göre erişkinlerin çocukluk dönemlerinde yaklaşık %25’inin fiziksel istismara uğradığı, kadınların %20’sinin, erkeklerin %8’inin çocukluklarında cinsel istismara maruz kaldıkları belirtilmektedir. Ayrıca dünyada her yıl 15 yaş altında 31000 çocuğun yaşamını çocuk istismarı nedeniyle yitirdiği bildirilmektedir¹. **Ülkemizde UNİCEF tarafından yapılan (2010) çocuk istismarı ve aile içi şiddet konulu araştırmasına göre 7-18 yaş grubu çocuklarda**, duygusal istismarın %51, fiziksel istismarın %43, cinsel istismarın %3 oranında görüldüğü saptanmıştır².

Ülkemizdeki çocukluk çağında istismar ve ihmal olaylarının yaygınlığına ilişkin toplumsal tarama çalışmalarının sayısının az olduğu ve bunun nedeninin ise olayın belirlenmesinin zorluğu ve rapor edilmesindeki yetersizliklerden kaynaklandığı düşünülmektedir³. Fiziksel istismarın hala ebeveynler tarafından bir disiplin aracı olarak kullanılması da bildiri engellemektedir⁴⁻⁷. Bildirilen vakalar ise genellikle ağır yaralanmalar ya da ölüm olarak hastanelere getirilmektedir⁸. Bildirim konusundaki eksikliklerden biri de olgularla en sık karşılaşılan sağlık personelinin bildirim konusundaki bilgi eksikliğidir. Gölge ve ark. (2012) yaptıkları bir çalışmada hekimlerin %70.9’unun, hemşirelerin ise %54.3’ünün çocuk istismarı olgusu veya şüphesi ile karşılaştığında nasıl bir prosedür izlemeleri gerektiğini bilmedikleri ortaya çıkmıştır⁹. Cinsel istismar mağduru çocukların utanma, suçluluk, dışlanma korkuları, kendisine ya da sevdiklerine yönelik tehditler, olayın sorumlusu olarak kendini suçlama, ebeveynin

sevgisini kaybetme ve ailenin parçalanacağı korkusu istismarın gizlenmesine sebep olmaktadır¹⁰. Son zamanlarda medyadaki haberlerle kamuda erkek çocuklarının cinsel istismara uğramasıyla ilgili farkındalık oluşmuş olsa bile, erkek çocuklarının açıklamaya yönelik kaygılarının daha yüksek olması ve olayın görünür sonuçları kız çocukları kadar fark edilmediği için gizli kalmakta ve yetişkinlik hayatında problemler yaşamasına sebep olmaktadır¹¹. Cinsel istismara uğrayan erkek çocuklarında yetişkinlik döneminde intihar, alkol ve madde kullanımı, aile hayatında problemler yaşama ve depresyon görülme oranı daha yüksektir¹².

Çocukluk çağıında yaşanan istismar olayları özellikle cinsel istismar, çocukların ruh sağlığına ve yaşam kalitesine ciddi anlamda zarar vermektedir. Yapılan çalışmalar cinsel istismar ardından değerlendirilen çocukların büyük bir kısmında psikiyatrik bozukluk görüldüğünü saptamıştır¹³⁻¹⁹. Çocukluk çağıında görülen ruhsal bozukluklar çocukların normal psikolojik gelişimi aksatarak erişkin dönemde de sorunlar yaşamalarına sebep olmaktadır²⁰. Fiziksel istismara uğrayan çocuklar ileride kendi çocuklarına da istismar uygulamaktadır. Yapılan çalışmalar fiziksel istismara uğrayan çocukların ebeveynlerinde de istismar öyküsü olduğunu göstermiştir^{4,6,18}.

Çocuk ihmal ve istismarının tespit edilmesinde en önemli nokta “şüphe” dir. Sağlık personeli bazı durumlarda şüphesinin yersiz olduğunu düşünebilir ya da anne/babanın çocuğuna zarar vereceğini kabul etmez. Bu anlamda sağlık personelinin bilgisi çok önemlidir; sağlık kurumuna başvurmada yaşanan gecikme, öyküde çelişkilerin olması, şüpheli travma öyküsü şüphe uyandırması gereken konulardır. Aynı zamanda risk altındaki çocukların tespit edilmesi de tanının zamanında konulmasında büyük önem taşır²¹. Özel gereksinimi olan çocuklar, evlilik dışı doğan çocuklar, savaş ve göç mağduru çocuklar, gebe annenin diğer çocuğu, sosyo ekonomik düzeyi ve eğitim düzeyi düşük ailelerin çocukları, üvey anne/babayla yaşayan çocuklar, madde bağımlısı anne/babanın çocuğu, istenmeyen gebelik sonrası doğmuş çocuk ihmal ve istismara uğrama açısından yüksek risk altındadır^{21,22}.

Çocukların her türlü fiziksel, zihinsel ve cinsel ihmal ve istismardan korunmasını içeren Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Türkiye’nin de dahil olduğu 197 ülke tarafından imzalanmış ve 2 Eylül 2010’da yasa statüsüne kavuşmuştur²³. Suçluları cezalandırmak devletin sorumluluğunda olsa da, suç ile karşılaşan bireylerin de yasalarla belirlenmiş bir takım sorumlulukları vardır. Türk Ceza Kanunu (TCK)’nun 278/1’e göre) İşlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”, TCK 279/1’e göre “Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”, TCK 280/1’e göre “Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır²⁴.” İlgili maddelerde görüldüğü gibi kişiler ihmal ve istismara uğrayan çocuğu bildirmekle yükümlüdür.

Çocuk istismarının önlenmesinde evde, okulda, toplumsal düzeyde ve karar vericiler düzeyinde yapılacakları değerlendirmek önemlidir. Yapılması gereken eylemlerin başında bu konuda çalışan profesyonellerin, toplumun, ailelerin ve çocukların eğitimi gelir. İstismara maruz kalan çocuğu ilk fark edecek kişiler doktorlar, hemşireler

ve ebelerdir²⁵. Dünya Sağlık Örgütü çocuk ihmali ve istismarının önlenmesinde hemşirelerin önemli bir yeri olduğunu belirtmiş ve bu kapsamda hemşirelerin ev ziyaretleri sırasında ebeveynlere çocuk yetiştirme becerilerinin geliştirilmesi, çocuk gelişimi konusunda bilgilerinin artırılması, çocuk yönetiminde olumlu stratejilerin geliştirilmesi, gerekli okul öncesi eğitimin ve çocuk bakımının verilmesi gibi konularda eğitim vermeleri gerektiği belirtilmiştir¹. 1976 yılında Amerikan Hemşireler Birliği (ANA) tarafından Hemşirelik kodları içerisinde tanımlanan hasta haklarının savunuculuğu rolü çocukları ihmali ve istismardan korumayı da içermektedir. Bu kapsamda hemşireler çocuk haklarının ihlal edildiği durumlarda çocuğun haklarını savunma, ihmalden, zulümden ve istismardan korumakla sorumludur²⁶.

Sağlık personelinin görevi sadece tanı koyup tedavi sürecini başlatmak olarak düşünülmemeli, aynı zamanda istismara uğrayan çocuğun hukuksal sürecinde yardımcı olmalı ve rehabilitasyon sürecinde desteklemelidir²⁵. İstismarın tanı, tedavi ve rehabilitasyon sürecinde çocuğa ve aileye yardım edebilmek için sağlık personelinin bu konuda çok iyi eğitim alması gerekir. Aynı zamanda konu ile ilgili yapılan araştırmaların artması da sağlık personelleri için yol gösterici olacaktır.

Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmaların sayısında son yıllarda artış olmakla birlikte, konunun hassasiyeti ve önemi nedeniyle daha çok araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır^{2,27}. **Ülkemizde çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma, öğrencilere, araştırmacılara, özellikle çocuk ihmali ve istismarını önleme konusunda önemli rolleri olan çocuk sağlığı ve halk sağlığı hemşirelerine konu ile ilgili yapılması gereken araştırmalar konusunda yön vermesi açısından önemlidir.**

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma genel tarama modellerinden tekil tarama yöntemi kullanılarak yapılmış ve doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır.

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

- Araştırma makalesi olması
- Geçerlilik güvenilirlik çalışmaları
- Online olarak tam metnine ulaşılabilir olması
- Türkiye’de yapılmış olması
- 1995-2016 tarihleri arasında yayınlanmış olması

Araştırmaya Dahil Edilmeme Kriterleri

- Derleme makaleleri
- Yurtdışında yapılmış olması
- Araştırmanın tam metnine ulaşamaması

- Olgu sunumları
- Kongre kitabında yayınlanan bildiriler
- Düşünce/tartışma
- Kitap
- Proje ve raporlar

Verilerin Toplanması

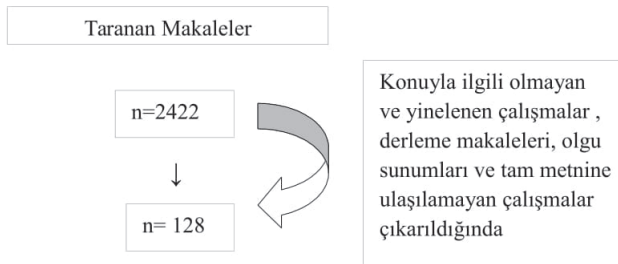
Bu çalışmada Türkiye’de 1995-2016 yılları arasında çocuk ihmali ve istismarı konusunda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri, Türk Medline, UlakbimDergipark veri tabanlarında “çocuk istismarı, çocuk ihmali, fiziksel istismar, fiziksel ihmal, cinsel istismar, cinsel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal, child abuse, child neglect, physical abuse, physical neglect, sexual abuse, sexual neglect, emotional abuse, emotional neglect, Turkey” anahtar kelimeleri ayrı ayrı kullanılarak tarama yapılmış ve Ekim 2016 itibarıyla 2422 makaleye ulaşılmıştır. Konuyla ilgili olmayan ve yinelenen çalışmalar, derleme makaleleri, olgu sunumları ve tam metnine ulaşılamayan çalışmalar çıkarıldığında kalan 128 araştırma makalesi çalışmaya dahil edilmiştir. (Şekil 1)

Verilerin Analizi

Araştırmaya dahil edilen çalışmalar konularına, çalışılan istismar/ihmal türüne, yapıldıkları yıllara, araştırmacıların yer aldıkları akademik alanlara, örneklem grubuna, araştırma tipine ve kullanılan veri toplama araçlarına göre analiz edilmiştir. Verilerin istatistiksel analizi SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir. İncelenen araştırmalara ilişkin verilerin dağılımı frekans ve yüzde olarak verilmiştir.

BULGULAR

Çalışmamızda, araştırmalar yayınlandıkları yıllara, tipine ve araştırmalarda kullanılan veri toplama araçlarına göre incelenmiş ve tablo 1’de belirtilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi konu ile ilgili araştırmaların çoğunluğu (%93.75) son 10 yılda yayınlanmıştır. Taranan araştırmaların %63.28’i tanımlayıcı, %31.25’i ise retrospektif türde kayıt

Şekil 1. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalar

inceleme çalışmalarından oluşmaktadır. Araştırmaların %38.28'inde Türkçe'ye uyarlanmış ölçekler veri toplama aracı olarak kullanılırken %32.03'ünde kayıtlar ve dosyalar, %28.9'unda araştırmacılar tarafından geliştirilen soru formu kullanılmıştır.

Tablo 2'de taranan çalışmaların bazı değişkenlere göre dağılımı yer almaktadır. Araştırmacıların büyük çoğunluğu (%72.66) sağlık bilimleri alanından olup, ilk sırada (%86.02) tıp mensuplarının yer aldığı görülmektedir. İncelenen ihmal istismar türüne göre, %45.31 oranında genel çocuk ihmal ve istismarının çalışıldığı, %36.72 oranında cinsel ihmal ve istismar, %8.59 fiziksel ihmal ve istismar ve %7.81 oranında ise duygusal ihmal ve istismar alanında çalışma yapıldığı görülmektedir. Araştırmaların örneklem grubuna bakılırsa en fazla çalışılan grubun çocuk ve ergenler (%60.93) olduğu, en az çalışılan grubun ise aile (%7.81) olduğu görülmektedir (tablo 2).

Araştırma konuları açısından bakıldığında;28 çalışmada, hastanelere başvuran çocuk istismarı olgularının sosyodemografik ve psikiyatrik özelliklerinin, yaygınlığının, risk faktörlerinin geriye dönük incelendiği, 25 çalışmada,çocukluk çağı ihmal istismar yaşantılarının riskli davranışlar/ psikiyatrik semptomlar ile ilişkisine bakıldığı, 20 çalışmada ise,cinsel istismara uğrayan çocuklarda ve ebeveynlerinde istismar sonrası gelişen psikiyatrik bozuklukların araştırıldığı görülmektedir.

Bunların dışında 17 çalışmada ebeveynlerin, öğretmenlerin, sağlık çalışanlarının, yargı mensuplarının ya da üniversite öğrencilerinin çocuk istismarı ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerin, 11 çalışmada çocuk istismarı açısından risk grubunda olan (psikiyatrik engelli, yanık tedavisi alan, çalışan çocuklar, madde bağımlısı, okulu bırakan) çocukların ihmal ve istismara uğrama durumları, 5 çalışmada duygusal istismara uğrayan çocukların davranış problemlerinin, 4 çalışmada çocuk istismarı ile ilgili ölçek geliştirilmesi ve geçerlilik güvenirliğinin yapıldığı, 4 çalışmada fiziksel istismara uğrayan çocukların fiziksel istismar hakkındaki görüşlerinin, maruz kalma sıklığının, risk ve koruyucu faktörlerin incelendiği, 4 çalışmada ise anne/babaların çocuklarını ihmal/istismar etme durumları ve bunları etkileyen faktörlerin araştırıldığı belirlenmiştir. Ayrıca çocuk istismarını önleme programının etkinliğini (2 çalışma), çocuk istismarı olgularını değerlendiren meslek gruplarında ruhsal etkilenmeyi belirleyen (2 çalışma), cinsel istismarın mağdur ve sanık konumundaki çocuklar açısından inceleyen 2 çalışma bulunmaktadır. Son dört çalışmadan biri, okul öncesi dönemde kardeş istismarının incelenmesine, 1 çalışma çocuk ihmal ve istismarının önemli yansımalarından olan kayıp çocuk sorununun sebep ve sonuçlarının incelenmesine, 1 çalışma çocuk ağır ceza mahkemesinde akran istismarı nedeniyle yargılanan ve karara bağlanan dava dosyalarının incelenmesine, 1 çalışma cinsel istismarı önlemede aile yapısının öneminin incelenmesine, son 1 çalışma ise aile içi şiddet ve çocuk istismarı olgularına uygulanan sanat terapisinin rehabilitasyon sürecine katkısının incelenmesine yönelik yapılmıştır.

TARTIŞMA

Yaptığımız incelemelere göre, çocuk istismarı ve ihmaline ilişkin araştırmaların son 10 yılda artış gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuç literatürdeki bulgularla paralellik göstermektedir^{10,27}. Bu konuda yapılan çalışmaların sayısındaki artışın; son yıllarda teknolojik araçların, özellikle akıllı telefonların kameralarının kullanım yaygınlığının artması ile olayların kanıtlanabilmesi ve bildirimini kolaylaşmasından dolayıyla

Tablo 1. Taranan Çalışmaların Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Dağılımı

TANIMLAYICI ÖZELLİK	Sayı	%
Yayınlandığı Yıl		
1995-2005	8	6.25
2006-2016	120	93.75
Araştırma Tipi		
Tanımlayıcı Çalışma	81	63.28
Retrospektif Kayıt İnceleme	40	31.25
Diğer*	7	5.47
Kullanılan Veri Toplama Aracı		
Türkçeye uyarlanmış ölçekler	49	38.28
Kayıtlar, dosyalar	41	32.03
Araştırmacı tarafından geliştirilen soru formu	37	28.9
Resim	1	0.79

* Ölçek geliştirme, geçerlilik güvenirlik çalışması, prospektif klinik çalışma, randomize kontrollü çalışma

bildirilen vakaların medyada daha fazla yer bulmasından ve toplumsal farkındalığın artmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmalarda kullanılan veri toplama araçlarına bakıldığında “Türkçe’ye uyarlanmış ölçekler”den (%38.28) sonra en yüksek oranda (%32.03) “kayıtlar ve dosyalar”ın kullanıldığı görülmektedir. Araştırmacıların ulaşılması kolay olduğu için hastane kayıtlarını tercih ettikleri düşünülmektedir.

Bulgularımıza göre, araştırmaların çoğunluğu sağlık profesyonelleri tarafından (%72.66) yapılmıştır. Beyazıt ve Ayhan’ın (2015) çalışmasında cinsel istismar konularını ele alan bilimsel çalışmaların çoğunlukla tıp fakülteleri ve hastanelerde yapıldığı belirtilmiştir¹⁰. Bu durumun, istismar olgularıyla en sık karşılaşan grup içinde yer alan sağlık çalışanlarının, konuya ilgi duymaları ve farkındalık yaratma çabalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sağlık bilimleri alanında yapılan çalışmalara bakıldığında ise, araştırmaların çoğunluğunun (%86.02) hekimler tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu durum, hekimlerin çocuk istismarı ve ihmali olgularının tanı, tedavi sorumluluğu olması ve olguların çoğunun sağlık kuruluşlarında tespit edilmesinden kaynaklı olması ile açıklanabilir. Olgularla sık karşılaşmalarına, çocuklar ve ailelerle yakın ilişkide olmalarına rağmen hemşirelerin konuyla ilgili yaptıkları araştırmaların az sayıda (%11.83) olduğu görülmüştür. Ev ziyaretlerinde, okullarda ve hastanelerde çocuklarla

Tablo 2. Taranan Çalışmaların Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı

DEĞİŞKENLER	Sayı	%
Araştırmacıların Yer Aldıkları Akademik Alan		
Sağlık Bilimleri	93	72.66
Eğitim Bilimleri	20	15.62
Multidisipliner	8	6.25
Sosyal Bilimler	7	5.47
Sağlık Bilimlerinde Yapılan Araştırmaların Alanlara Göre Dağılımı		
Tıp	80	86.02
Hemşirelik	11	11.83
Diğer*	2	2.15
Taranan Araştırmaların İncelediği İhmal ve İstismar Türüne Göre Dağılımı		
Genel Çocuk İhmali ve İstismarı	58	45.31
Cinsel İhmal ve İstismar	47	36.72
Fiziksel İhmal ve İstismar	11	8.59
Duygusal İhmal ve İstismar	10	7.81
Diğer**	2	1.56
Araştırmaların Örneklem Grubuna Göre Dağılımı		
Çocuk ve Ergen	78	60.93
Üniversite öğrencileri ve yetişkinler	27	21.1
Sağlık çalışanları, öğretmenler, yargı mensupları	13	10.16
Aile	10	7.81

*Ebelik, çocuk gelişimi

**Akran istismarı, kardeş istismarı

karşılaşan hemşireler, çocukları risk tanınması yoluyla istismar ve ihmal açısından değerlendirebilir ve olguların tespitini sağlayabilir. Yapılan araştırmalar çocuk kliniklerinde risk değerlendirmesinin küçük çocuklarda istismar ve ihmal görülme oranını azalttığını göstermektedir²⁸. Bailhache ve ark. (2013) yaptıkları bir sistematik derlemede, istismara uğrayan çocukların belirlenebilmesi için kullanılan tarama araçlarının düşük kalitede olduğunu belirtmişlerdir²⁹. Hemşireler tarafından

yapılacak araştırmalarla alanda kullanılabilir olacak geçerli tarama araçları geliştirmesi, ev ziyaretlerinde kullanılmak üzere pozitif ebeveynlik geliştirme ve aile-çocuk etkileşiminin artırılmasını içeren ebeveyn eğitim programlarının oluşturulmasına gereksinim duyulmaktadır.

Taranan çalışmalarda, multidisipliner ekip araştırmalarının sayısının yetersiz (%6.25) olduğu görülmüştür. Oysa ki çocuk istismarı bir halk sağlığı problemidir. Çocuk istismarının önlenmesi için, farklı alanlarda çalışan uzmanların birlikte araştırma yapması konuya yönelik bilgi birikiminin artmasına ve ilgili meslek üyeleri arasında yapılacak işbirliğine katkı sağlayacaktır.

Araştırmaların konularına bakıldığında, çoğunlukla (%45.31) ihmal ve istismarın birlikte incelendiği görülmüştür. Bu bulgu, Sarı ve ark. (2016) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarıyla tutarlık göstermektedir³⁰. En çok çalışılan (%36.72) özel konu cinsel istismardır. Enstest ve çocuk evlilikleri de cinsel istismar kapsamına alınmıştır, ancak oldukça önemli olmasına rağmen fiziksel istismar (%8.59) ve duygusal istismar (%7.81) konularında yeterince çalışma yapılmadığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar, çocukların en çok fiziksel ve duygusal istismara maruz kaldıklarını, anne ve babaların çocuklarını cezalandırmak için fiziksel şiddeti sıklıkla kullandıklarını göstermektedir^{2,31}. Duygusal ihmal ve istismarın çoğunlukla tek başına değil, diğer istismarlarla birlikte olması ve çocuk üzerindeki etkilerinin geç dönemde ortaya çıkması sebebiyle araştırmalarda önceliğin, diğer istismar türlerine verilmesine sebep olmakta, bu durum duygusal istismarın tanımlanmasına ve tanınmasına engel olabilmektedir³². Risk gruplarının belirlenmesi, onlara ulaşılması, sosyal destek ve eğitim verilebilmesi için fiziksel istismar ve duygusal istismar konularında daha fazla çalışma yapılmasına gereksinim vardır.

Örneklem grubuna bakıldığında, en az çalışılan grubun aile (%7.81) olduğu görülmektedir. Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde aile kilit noktadır. Yapılan araştırmalara göre, anne babaların ihmal ve istismar hakkında yanlış bilgilere ve olumsuz tutumlara sahip olması, çocuk istismarı ve ihmalinin yaşanmasında önemli bir risk faktörüdür^{33,34}. Çocuğa yönelik disiplin yöntemlerinde, çocukların bakımı ve korunmasında önemli rolü olan anne babada farkındalık oluşturmak amacıyla, ailelerle daha fazla araştırma yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Medya ve toplum temelli eğitimlerin de ailelerin farkındalık kazanmalarına yardımcı olabileceği düşünülmekte olup, bu amaca yönelik multidisipliner projelere gereksinim duyulmaktadır.

Bulgularımıza göre, yapılan araştırmaların çoğunun çocuk istismarı olgularının sosyo demografik ve psikiyatrik özelliklerinin, yaygınlığının, risk faktörlerinin geriye dönük incelenmesini ve çocukluk çağı ihmal istismar yaşantılarının riskli davranışlar ya da psikiyatrik semptomlarla ilişkisinin incelenmesini amaçladığı, yani var olan bir durumu tanımlamaya yönelik yapıldığı görülmektedir. Toplumsal farkındalığı arttırmak ve ihmal ve istismarın önlenmesi için okul, aile ve sivil toplum kuruluşlarının da katılımı sağlanarak çocuklara yönelik önleme programları geliştirilmeli ve etkinliği deneysel araştırmalarla değerlendirilmelidir. Yapılan çalışmalarda okul tabanlı eğitimin³⁵ ve ebeveyn eğitim programlarının uygulanmasının³⁶ istismar potansiyelini ve risk faktörlerini azalttığı saptanmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

- Şimdiye kadar yayınlanmış araştırmaların çoğunun tanımlayıcı türde olması nedeniyle kanıt düzeyi yüksek olan randomize kontrollü çalışmalara gereksinim vardır. Çocuk istismarını önleme ve müdahale programlarının geliştirilmesi amacıyla multidisipliner ekip projeleri geliştirilmeli ve etkinliği deneysel araştırmalarla değerlendirilmelidir.
- Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili yapılmış araştırmalarda görülen eksikliklerden biri de bildirim sonrası çocukların ve ailelerin tedavi ve rehabilitasyon sürecinde yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesine yöneliktir. Uygulanan tedavi ve rehabilitasyon sürecinin etkinliğini değerlendiren araştırmaların yapılması önerilebilir.
- Ayrıca mağdur çocuk ve ailenin yaşam kalitelerini geliştirecek araştırmalara ve istismara maruz kalan çocukların istismarcı olmalarının önlenmesine ilişkin programların geliştirilmesi ve etkinliklerinin değerlendirilmesi önerilebilir.
- Hemşirelerin konuyla ilgili daha fazla araştırma yapması teşvik edilmeli ve yapılacak araştırmalarda çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde etkili müdahaleler geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. Child Maltreatment. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>. Erişim Tarihi: 21.09.2016.
2. Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması(2010). <http://atud.org.tr/kutuphane/unisefrapor.pdf>. Erişim Tarihi: 25.09.2016.
3. Bahar G, Savaş HA, Bahar A. **Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme.** *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2009;4(12).
4. Bilge YD, Taşar MA, Kılınçoğlu B, Özmen S, Tıraş Ü. Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2013;14:27-35.
5. Güler N, Uzun S, Boztaş Z, Aydoğan S. Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2002; 24(3):128-134.
6. Altıparmak S, Yıldırım G, Yardımcı F, Ergin D. Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2013;14:354-361
7. Bektaş M, Öztürk C. İzmir’de bir ilköğretim okulunda aile içi şiddet araştırması. *Ege Pediatri Bülteni* 2007;14(3):165-169.
8. Yalçın N. Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, İstanbul, 2011.
9. Gölge ZB, Hamzaoglu N, Türk B. Sağlık çalışanlarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki farkındalık düzeylerinin ölçülmesi. *Adli Tıp Dergisi* 2012;26(2).
10. Beyazıt U, Ayhan AB. Türkiye’de yapılmış çocuğun mağdur olduğu cinsel istismar olgularını konu alan bilimsel çalışmaların incelenmesi. *International Journal of Social Science* 2015;31:443-453.
11. Scrandis DA, Watt M. Child sexual abuse in boys: implications for primary care. *The Journal for Nurse Practitioners* 2014;10(9):706-713.

12. Whitefield CL, Anda RF, Dube SR, Felitti VJ. Violent childhood experience sand the risk of intimate partner violence in adults: Assessment in a large health maintenance organization. *J Interpers Violence* 2003;18(2):166-185
13. Şimşek Ş, Fettahoğlu EÇ, Özatalay E. Cinsel istismara uğramış çocuklarda ve ebeveynlerinde travma sonrası stres bozukluğu. *Dicle Tıp Dergisi* 2011;38(3).
14. Taner HA, Çetin FH, Işık Y, İşeri E. Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde psikopatoloji ve ilişkili risk etkenleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2015;16:294-300.
15. Simsek S, Uysal C, Bez Y, Gencoglan S. Comparison of sexual abuse survivors from two different geographical regions of Turkey in terms of the sociodemographic and abuse-related characteristics. *Düşünen Adam: The Journal Of Psychiatry and Neurological Sciences* 2014;27 (4):323-327.
16. Şişmanlar ŞG, Karakaya I, Özer S, Memik NÇ, Yıldız Ö, Ağaoglu B. Cinsel istismar mağduru bir grup çocuk ve ergende TSSB belirtileri ve WISC-R puanları arasındaki ilişki: Bir ön çalışma. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2010;13:177-184
17. Yulaf Y, Gümüştaş FÖ. Çocuk ve ergenlerde cinsel istismarın psikiyatrik sonuçlarını etkileyen faktörler. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2013;16(4).
18. Demirci EÖ, Özmen S, Öztop DB, Özdemir Ç, Uytun MÇ. *Çocuk ve ergen cinsel istismar olgularında istismar ile ilişkili sosyo-demografik özelliklerin, ailesel değişkenlerin ve ruhsal bozuklukların değerlendirilmesi*. *Adli Tıp Bülteni* 2014;19(3):146-153.
19. Soylu N, Pılan BS, Ayaz M, Sonmez S. Study of factors affecting mental health in sexually abused children and adolescent. *Anatolian Journal of Psychiatry* 2012;13 (4):292-298.
20. Dursun OB, Güvenir T, Özbek A. Çocuk ergen ruh sağlığında epidemiyolojik çalışmalar: yöntemsel bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 2010;2(3).
21. Önal SÇ, Celbiş O, Özdemir B, Özdemir MY. Çocuk istismarı. *Türk Nöroşirürji Dergisi* 2013; 23:124-127.
22. Sener MT, Anci Y, Dursun OB. Significance of healthy family structure in preventing child sexual abuse: A prospective controlled study. *Medicine Science International Medical Journal* 2014;3 (1):1046-53.
23. Kurt SL. Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 2016;16(1): 99-127
24. Özmen R. Anayasa TCK-CMK ve İnfaz Kanunu. 47. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2016. s.218
25. Polat O. Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı: Tanımlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2007
26. Akça SÖ, Gözen D. Çocuk hemşiresinin savunucu rolü. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi* 2013;21(3): 213-218.
27. Beyazıt U. Çocuk istismarı konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2015;1(1).
28. Selph SS, Bougatsos C, Blazina I, Nelson HD. Behavioral interventions and counseling to prevent child abuse and neglect: a systematic review to update the us preventive services task force recommendation. *Annals Of Internal Medicine* 2013;158(3):179-190.
29. Bailhache M, Leroy V, Pillet P, Salmi LR. Is early detection of abused children possible: A systematic review of the diagnostic accuracy of the identification of abused children. *BMC Pediatrics* 2013; 13: 202.
30. Sarı HY, Ardahan E, Öztornacı BÖ. Çocuk ihmal ve istismarına ilişkin son 10 yılda yapılan sistematik derlemeler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2016;15(6):501-511.
31. Türkiye İstatistik Kurumu Aile Yapısı Araştırması. www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=16. Erişim Tarihi 14.11.2016.
32. Dinleyici M, Dağlı FŞ. Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü. *Osmangazi Journal Of Medicine* 2016;38.

33. Keser N, Odabaş E, Elibüyük S. Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi 2010;4(3).
34. Yalçın H, Koçak N, Duman G. Anne babaların çocuk istismarıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 2014;16(Özel Sayı I):137-143.
35. Lundgren R, Amin A. Addressing intimate partner violence and sexual violence among adolescents: emerging evidence of effectiveness. Journal of Adolescent Health 2015; 56: 542-550.
36. Chen M, Chan KL. Effect of parenting programs on child maltreatment prevention: a meta-analysis. Trauma Violence & Abuse 2015; 1-17.